M. T. B. COLLEGE, SURAT
Manuscripts Library
No Ref.
Ser. 591
Title: Samantkadnani

391

सर्वानुक्रमणी।

	Sarvānukramaṇi		Title
			Author
			Editor
		Sam. 1691	Year, Vols.
			Publisher
391			Remarks

सर्वानुक्रम. श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ ॐ ॥ सर्वकर्मफलं यत्र तुष्टे तुष्टे नाकिंचित्तमहं नमामि । विनायकं गिरिराजेंद्रपुत्री महेश्वरप्रियसूनुं घृणाब्धिं
बह्वृचानां जनानां तु येन कस्य प्रसादतः । अनुवाकानुक्रमणी रूपा कृ चिन्नवण्यते । पितृदेवर्षिभ्यश्च ब्राह्मणेभ्यश्च सर्वस्यः । आचा
१ र्येभ्योपि गुरुभ्यश्च प्रणम्य प्रयतः शुचिः । ताद्दर्थे प्रणम्य प्रयतः जितेंद्रियः । द्विविधं शौचं मज्जलाभ्यां बाह्यं आंतरं अर्थशुचिः । प्रणम्य
ततः किं मधुच्छंदप्रभृतिभिः ऋषिभिहितपोबलात् । दृष्टानामनुवाकानां लक्षणं वक्ष्याम्यतंद्रितः । अनुवर्तमानानां तु । तारकादिभ्य इ च
तच् । सूक्तादिपरिमाणं तु संख्या चक्रममेव च । त्र्यादि सूक्तपरिमाणं । परीदीर्घः छंदस संख्या तासर्वा विषयक्रममेव च । इदमस्यापर
मिति । मंडले मंडले चैव यावंतो हि समीरिताः । अनुवाकाः । सूक्तसंख्यानुवाकानां सूक्तानाम कस्मादिहितं । पदाक्षरसमाम्नायं छंदस्येव श्रीः
प्रतिष्ठितं । तत्सर्वं वक्ष्यामीत्यन्वयः । अनुवाकस्य निसाध्यने प्रयोजनमित्याह । एकैकमनुवाकं तु … नि ब्राह्मणतश्च नि । संवत्सरेसं राम
वत्सरे पंचदश रह… । … पंचतः परिवत्सराणामिति श्रुतेः । अस्य तु नित्याध्ययनस्य । … स्तु मासस्य पौर्णमास्यामुपक्रमः ।
समाप्य ततः पर्यटे द्वावन्… दनुक्रमात् । देवान्प्राजापत्यादिर्वमंत्रस्य । … । पितृदेवमंत्वादि प्रतिपुरषोपि १
इन्द्रस्यंतान् । तदर्थं ऋग्वेदे शैशिरीयायां संहितायां यथाक्रमं । प्रमाणमनुवाकानां सूक्तैः शृणुत … कलाः । शैशिरीयायां … महर्षि
प्रोक्तायां शिशिरेणतु समाप्यमित्यन्वयः । शाकलसंहितायामित्यर्थः । प्रमाणं बोधनं प्रतिपादनमित्यर्थः । शास्त्रे मुक्तं हि । प्रमाणं बोधनं यत्तु ताम
यी दमास्त्र हेतु तु । सम्यगुक्तैरिवे चेति । अनुवाकानां सूक्तैः । सहेतिशेषः । शृणुत हे शाकलाः केते । सर्वेषां शाकलत्वं आग्निद्वारेण वक्तुमा

विदुष्टुमाह । कण्वांगिरोगस्य शुनका । विश्वामित्रोत्रिरेव च । वसिष्ठश्चत्यपगावाश्व्याः । अत्रीद्रष्टार एते । इदं ग्रास्त्रं शाकलानामेव सर्वेषामित्यन्यो जमदग्निरु
श्रीभरं । दशमं आप्रीसूक्तं जमदग्निर्ददर्श प्राजापत्येयशौ सर्वेषामाप्रियो आमदग्न्यः । इति सर्वे शाकलाः । श्लोकस्यास्य यथासंख्यं सूक्तानिदर्श
येविदुः । अग्न आवह । अग्न आवह । अष्टराजसी त्यग्नीनिंद्र । समित्समित्सुकृशोचिषे इत्युपस्वा विश्वतस्पथा । इमां मे अद्यमन्विमा यथविपदो आप्रियः
रुसमिद्धो अग्न आवह । समिद्धो अग्न आवह । समिद्धो अद्य राजसी । समिद्धो अग्निर्निहितः । समिद्धो … बोध्यस्ये । सूसमिद्धाय शोचिषे ।
जुषस्व नः समिद्धमग्ने अद्य । समिद्धो विश्वतस्पतिः । इमां मे अग्ने समिधं जुषस्व । समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे । वसिष्ठशुनकौ विनासमिद्ध
सर्वपक्षता । जुषस्व पंद्वितीयपायषट्कय । द्विरोच्चिर्गायत्रस्य … श्रुतेः समिद्धसूक्तमध्यतः । प्रजापतेः यत्रो सदा भवेयुरद्यमन्विमा । इ
तीरितं हि वह्वृचैर्यथर्विवीतिसूत्रतः ॥ अथारभ्यते ॥ ॥ अग्निमीले त्रिसूक्तस्य । अनुवाकविशेषः । अग्निमीले पुरोहितं । सुरूपं इन्द्रतु सूक्तौ ।
अनुवाकौ विशेषद्वयादि । यथायोगमूक्त आपिवेदितव्यं । सुरूपकृत्नुमूतये । ऐंद्र सानसिंरयिं । अग्निं सोम नमिस्येतौ षट्कौ अग्निदूतं सो
मानस्वरणं । कस्यति सप्तकः । कस्य नूनं । त्वमग्ने पंचकं विद्यात् । अनुवाकं पंचसूक्तं । त्वमग्ने प्रथमो अंगिराः । प्रयोयद्वुमभ्यत्रको । अबो
धिद्ध । अग्ने विवस्वदभित्यं नवितिसप्तकास्त्रयः । अग्ने विवस्वदभित्यं न चिदिति येत्रयोनुवाकाः सप्तसूक्ताकाः । अग्ने विवस्वदुषसश्च
उषसः अभित्यं मेषं त्रिवित्सहोत्राः । पश्चानवकं विद्यात् । पश्चानतायुं उपप्रयंतोदृशौ कंच । उपप्रयंतो अध्वरं । एकादशं सूक्तं विद्यादित्येव
नं तु यत्रमध्ये । खिलमार्ग्नानुक्रमण्यादि वत् । किं कर्मिलिनोच्यत इत्याह । खैलिकानामसूनादेशोस्मिन्नं तथैनुवाकानां । यस्तु स्वीयने वेदेत

सर्वा- नी...

स्यसंख्येतिनञ्कृतिः। अस्मिन्ननुवाकानांयेभरवेलिकानामनुवाकानांषडशीतिरनुक्तः इयोनुवाकश्चकीयते। सम्यग्प्रश्यस्यते। यद्वैवाचरतीतिवय
इ। यद्वान्नचर्चयाभ्यसनेनज्ञायते। आभिमुख्येनबद्धायमुखंपनेक्कः। वेदपारायणं। अयनेनतस्यसंख्याविज्ञेयेति। नः अस्माकं कृतिः उपदेशः
अतोत्रानत्रापिरिवलवर्जमनुष्यतइतिभावः। प्रयेभ्युभंतेनैकं। प्रयेभ्युभंनेऽयनं। इमंद्वादशकोवदात्। इमंस्तोमं। इंद्रंदेवोवाय। इंद्रंमित्रं
वरुणं। अत्रदशसूक्तानि। नासत्याभ्यांतुपंचकं। नासत्याभ्यांबर्हिरिव। कदित्थाषट्। कदित्थान्नृन्। परःसप्ताग्निं। अग्निंमित्यपरोनुवाकः स
प्तसूक्तकः। अग्निंहोतारंमन्ये। आत्वाजुवःषट्कं। आत्वाजुवोरारहाणाः। वेदिषदेसप्तदश। वेदिषदेयप्रियधामाय। अबोध्यग्निर्यत्सूक्तानि। अबो
ध्याग्निज्मः। कयानिपंचसूक्तकः। कयाशुभा। त्रिपंचसूक्तः पंचदशसूक्तइतियावत्। युवोर्द्वादशकंविद्यात्। युवोरजांसि। इत्याद्यमंडले
दशाश्वसीरोविंशतिश्चैव। अनुवाकाः अथवाष्कलकं अस्याविशेषमाद्यमंडलमाह। गोतमादोविजः कुत्सःपरुच्छेपादयः परः कुत्सा
दीर्घतमाः तेषतुवाष्कलकः क्रमः। उपप्रयंतः इमंस्तोमंनासत्याभ्यामग्निहोतारंवेदिषदइतिवाष्कलकः क्रमस्तुस्पष्टः। अत्रेवमुक्तेरत्न
रमंडलनवके। अनुक्रमविपर्यासः॥ इतिप्रथमंमंडलंसमाप्तं॥ ॥त्वंयोगणानामाते। त्वमग्नेद्युभिः। योजातएव। गणानांत्वा। आ
तेपितः। दशान्ततीये। गणानांत्रतीसूक्तानिदश। एकादशकाःस्त्रयः परे। त्वंपोभातेत्यन्येत्र चानुवाकाः। एकादशांसूक्तकाः॥ ॥ ॥
इतिद्वितीयंमंडलंसमाप्तं॥ ॥ सोमस्यमातवसंद्वादशोक्तं। सोमस्यमातवसं। प्रावोदेवायेतिसप्तदशकंतुविद्यात्। प्रवोदेवाय। इथ
तिखानव। इथ्यातित्वा। इंद्रंमतिस्त्रिपंचकः। इंद्रंमतिर्हृदआवच्यमाना। पंचदशकइत्यर्थः। नवकइमंमहे। इमंमहेविदथ्याय॥ ॥इति
तृतीयंमंडलंसमाप्तं॥ ॥त्वांह्यग्नेदश। त्वांह्यग्नेसदमित्। भद्रंनस्त्वेकादशकानुभाविमो। भद्रंतेअग्ने। यंनइंद्रः। त्रयोदशायंप्रत्नभुभ्यइतिरत

श्री: राम: २

प्रत्नभुभ्योदूतमिव। अग्नेपिबेत्येषचापित्रयोदश। अग्निंपिबामुष्णनां॥ ॥इतिचतुर्थमंडलंसमाप्तं॥ ॥ अबोध्यग्निःसमिधाचतुर्दश। अबो
ध्यग्निःसमिधा। अतःपरोष्टादशकः प्रवेधसे। प्रवेधसेकवये। महिमहेमहेद्वादशकोविदासत्या। विदादिवोविष्यन्। आरुद्रासः षोडशः आरु
द्रासइंद्रवंतः। यत्रिपंचकः। यद्यद्देस्थः। पंचदश॥ ॥इतिपंचमंमंडलंसमाप्तं॥ ॥त्वंह्यग्नेपंचदश। त्वंह्यग्नेप्रथमोमनोतास्याः षामदोविंशतिः। श्र
वामदइंद्रं। योरयिवस्तत्त्वषट्कः। योरयिवोरयिंतमः। द्यूपद्युवे। द्युवेदोदेवी। द्वादश। स्तकपेथद्धिसप्तकः षष्ठः षष्ठेमंडलेयोनुवाकः। षष्ठेमंडलेयः
षोनुवाकः चतुर्दशासूक्तः॥ ॥इतिसप्तमंमंडलंसमाप्तं॥ ॥अग्निंनरः सप्तदश। अग्निंनरोदीधितिभिः। अथषोळशायेह। येह्यस्मिन्नरः।
प्रभुक्तेव्यावचकोनुविंशतिः। प्रभुक्तो। कईव्यक्ताः पंचदश। कईव्यक्तानरः। इनाविंशतिरपस्वसः। अपस्वसुरुषसः। एकोनविंशतिः। पंचदशीप्र
वीयांसि। प्रवीरयाभुचयः। इतिसप्तमंमंडलंसमाप्तं॥ ॥माचिन्महांइंद्रइंद्रः सत्तेषुपंच। माचिदन्यद्विशंसत। अथसप्तमहांइंद्रोयओजसा। अथ
इंद्रः सतेषु। वयंद्विपंचकः। वयमुत्वामपूर्व्य। योयजातिद्वादश। इमेहषट्कः। इमेविप्रस्य। हकारःपूरपूरणः। अग्नेदश। अग्नआयाह्यग्निभिः। एकाद
शकोनइंद्रसुन। योगोर्भयसयं। गोर्भयतिमरुतं। विद्यादितिशेषः। प्यस्तमितिच। अथममितिच। अतःपरदशकोगोर्द्दूयादित्यर्थः। तमष्टमम
इस्यांतेविद्यात्। अतपंचाशकोगोहृपत्ययमित्यन्येपठंति॥ ॥इत्यष्टमंमंडलंसमाप्तं॥ ॥ स्वादिष्ठयामदिष्ठया। चतुर्विंशतिसूक्तः। पवस्व
विंशात्सषट्कः। पवस्वदक्षसाधनः त्रिंशत्। स्त्रीत्वादावछांदसः षट्त्रिंशत्सूक्तः। परःसप्तकोयया। अयावीतिपरिस्रव। प्राष्टादश। प्रदेवमच्छा।
एकादशाग्नते। प्रत आश्वाः। अस्यप्रेषासप्त। अस्यप्रेषाहेमना। एकादशकः सखायः। सखायआनिषीदत। इतिनवमंमंडलंसमाप्तं। अग्ने
सप्तचत्वारिंशकः। अग्नेबृहन्नुषसां। नुयोदशत्वष्टा। प्रदेवत्रेतिच। त्वष्टादुहित्रे। प्रदेवत्राब्रह्मणे। अष्टादशाच्छा। अच्छामइंद्रं। अच्छाविदं।

स॰ क्रमणी । इहमित्थारोर्द्र । बोलन्ना कस्कभद्राः । भद्रा अग्निः । सत्येनभद्रः । ससेनो न मिना । सन्न व । सं आग्नविद्धः । इंद्रस्योदन्ना । इंद्रदस्य । नसेंमेधावा
पृथिवीछ्रष्टकः । तमस्यद्यावापृथिवीसन्चेतसा । प — या विंशतिर्नासिदासीत् । नासदासिदस्याः परोनुवाकः । त्रयोविंशतिकः सूक्तकः ।
२ षड्द्वादशकोनुवाकः । अन्नत्वारिंशासदृत्वा यस्मिन् । अस्मिन्मंडले द्वादशकः संवेद — नुवाकः । आसदृक्षेत्यादि तत्रानुवाके सूक्तानि चत्वा
रिंशत् । नासदृक्षामहो — — — — । । इति दशमं मंडलं समाप्तं । । । अथ मंडलेषु अनुवाकसंख्यामाह । आद्ये चतुर्विंशतिर्हिनुवाका यत्
तंत्रेतिशेषः । अतः परं मंडलं चतुष्कं । द्वितीयं मंडलं इत्यय चतुरनुवाकं द्विपंचकेतः परमित्येव । अपरे द्वितीयेपं चतुर्थमंडलेपं चानुवाके भवनः ।
त्रीणि षड्दूनि चैव पराणि त्रीणि मंडलानि पंचमषष्ठसप्तमानि षडनुवाकानि । दशाष्टमे । तत्र दशानुवाकाः संति । सप्तनवमे । नवमे यत्र सप्तानु
वाकाः । द्वादशांत्ये च । दशमं अंत्यं मंडलं — तत्र द्वादशानुवाकाः । अथ मंडलेषु सूक्तसंख्यामाह । एकाधिकास्याद्यनवतिः । — तिवें मंडलमादि
दोयन् । एकनवत्यधिकशतं सूक्तानि नवंशतीत्यर्थः । चत्वारिंशत् । त्रीणि द्वितीयं । त्रिचत्वारिंशाः सूक्ते । सप्तकेचपंच तृतीयमाहुः । द्विसप्तकेत्याधिकषष्टि
स्त्रिया — अष्टपंचाशदपि यच्चतुर्थे । अपि यच्चतुर्थोत् । अष्टाधिकपंचाशत्सूक्ता नीत्याहुः । रसाधिकाशीतिरतः परंस्यात् । अतः पंचमंमं
डलं पंचाशधिकासप्ततिरुत्तरंतु । अन्तरं षष्ठं । चत्वारिंशासि षष्ठमथो शतं च । षष्ठिसंसप्तमंमंडलं चतुराधिकं शतं सूक्तं । द्वेचैवसक्तेनवतिं च विद्या
दष्टमं । द्विनवतिसूक्तानि । नवमं चैन्द्रा सस्यात् । चतुर्दशवाद्धरथाधिकान्यापि । यानि । नवमंमंडलं शतं भवेत् । अथो मानि चतुर्द
शशतानि चात्राकुः चतुर्दशाधिकं शतं भवेदि साकुरित्यर्थः । अथोयानीति । वद्वीभागुरि रक्षोध्यमभध्योत्सर्गयोः । चतुर्दशाधिकुरु
शाधिकानीत्यन्ये पठंति । आद्ये पुद्गुलं दशमेतथैव । एकनवत्यधिकशतं सूक्तानि वदंति दशमं मंडलं इत्यर्थः । । । अथ सर्वमंडले सूक्त

संख्यामाह । एतत्सह स्रंदशासप्तचैव । एतत्सूक्तं शतं सप्तदशाधिकं सहस्रंसूक्तानि । अष्टावतो वधिकल्को पिकानि । वाष्कले संहि
ताके अतः शाकलाधिकान्यष्टौ सूक्तानि पंचाविंशत्याधिकसहस्रमित्यर्थः । खिलेष्वनुसुक्तं । तद्देस्यव्याय पुनराह । तान् पारणे शाकले
शैशिरीयवदंतिविप्राः । नखिले — — — — स्तानुक्तानुवाकानां शाकले शैशिरीये पारायणे । वेदपारतीरकर्मसमाप्तौ । कर्मैत्युट् । अनादि
मोक्षांतफल पारप्राप्तिहेतौ शिरश्शब्दानुग्रहादि च्छान्मोक्षापण । स्वार्थशिष्टा महर्षयः । विप्रामे भवेन् । शिष्टानुवाका अस्मिन्
शाकले वदंति । नखिलेष्वित्यर्थः । अतः खिलानामनुवाको नोक्त इति भावः । तान् पारणे शाकले शैशिरीयावदंति शिष्टानखिलेषु
विप्राइति पठंत्यन्ये । सर्वमंडलीमिति तानुवाकसंख्यामाह । पंचाशीतिर्दशतयानुवाका दृष्ट्वा । पुराणौ ऋषिभिर्महात्मभिः दशतय्या
दशमंडलयोगा निवेदे । संख्यायाप्रवयेवतयप् । ततः स्वार्थे अण् । यस्मान्न्यग्विदद चैवाप्यधीते सनाक दृष्टं भजतेन्नहास्वत । सग
धीवत् । वेद्धृत । अधीतेसः । वेदितात्र्ये तान्त्व । नाकप्रष्ठं स्वर्गं शाश्वतनदा । भजतेरभुजे तोलिड् र्थेलट् । हमासिद्धौ । इत्या मुखी कमेत्येतत्समान्त
प्रत्ययः चतेही त्वर्थः । अध्यायानां चतुः । षष्टिमंडलानि दशैव तु । वर्गेयांदृसहस्रेदृसंख्यातेच षकुतेरे । वर्गाः षडधिकद्विसहस्रमित्य
र्थः । सहमेतत्सूक्तानांनिश्चिते तत्खिलिकर्विना । सकाससप्तचपद्यते । खिलरहितसूक्तानि सप्तदशाधिकसहस्रं । संख्यादवैपदक्रमं । पुरामहर्षि
भिरिति शेषः । नयमपि तथा कात्यद्वेसादिना वक्ष्यामः । ३ । एकर्चएर्चकेभेरस्यात् । आतवेदसे । एकश्चेनवकस्तथा । नवर्चएकोवर्गः । आपोहि
ष्ठामयोभुवः । द्वौवर्गौ तृचौ द्वौ । अग्नेत्वन्नो अंतमः । आयाहि वनसासह । न्यूनं तच शतस्मृतं । तच्चवर्गाः सप्तनवतिः । उत त्यं चमसं नवमि

स॰ क्रमणी ५ स्यादि। चतुर्थशतमेकं च चत्वारः सप्ततिस्तथा। चतुर्द्विके त्वर्गजालं। चतुः सप्तत्यधिकशतं। यदंगदाशुषे त्वमित्यादि। पंचकानां सहस्रं तु द्वे सप्तोत्तरे शते। सप्ताधिक शतद्वयसहस्रं पंचकाः वर्गाः अग्निमीळे इत्यादि। त्रीण्येव शतानि षट्कानां चत्वारिंशत्षट्क वर्गाः। अश्विना यज्वरीरि षइत्यादि। शतमुनविंशतिः सप्तकानां। एकोनविंशत्यधिक शतं सप्तर्चाः। यच्चिद्धि सत्यसोमपा इत्यादि। न्यूना षष्टिरष्टकानां। एकोनषष्टिरष्टक वर्गाः। ऊना षष्टिरष्टकानामित्यन्ये पठंति। इंद्रं विश्वा अवीवृधन्नित्यादि। ऋचां दशसहस्राणि ऋचां पंचशतानि च। ऋचामशीतिपादश्च पारणं संप्रकीर्तितं। सहस्राण्यष्टभिरिति संबंधानुकरणं छंदोनुवाकरणं पारण्यं वेदसमापनकर्मेत्यपि संप्रकीर्तितं। पाद अभद्रं नैश्चितिअद्वं व्द्रीनां सहस्राणामेकविंशतिकं तथा। शतद्वयं तु द्वात्रिंशत्पादमुनिभिः सूत्र। दशमिति शेषः। द्वात्रिंशदधिकशतद्वयाधिकं एकविंशतिसहस्रमर्द्धर्चाः पादश्चैकं इत्यर्थः। शाकल्य दृष्टे पदलक्षमेकं सार्द्धं च वेदे त्रिसहस्रयुक्तं शतानि षाष्टौ दशकद्वयं च पादानि षट् चेति हि चर्चितानि। शाकल्य दृष्टे वेदे चर्चितान्यभ्यस्तानि कथितानि पदानि विंशत्यधिकाष्टशतयुक्तत्रिसहस्राधिकपंचाशत्सहस्राधिकशतसहस्रमित्यर्थः॥ ॥ अथ क्रमसंख्यामाह। एकं चशतं सहस्रं दशोत्तसहस्राणि सप्तशतानि तौ। चर्चापदानि त्रयाणि पदानि षन्यानि चत्वारि। चर्चापदानि क्रमरूपेणाभ्यस्तानि पदानीत्यर्थः। चतुरधिकसप्तशतदशसहस्राधिकं लक्षं क्रमसंख्येत्यर्थः। चत्वारि वा च शतसहस्राणि द्वात्रिंशच्चाक्षरसहस्राणि द्वात्रिंशच्चाक्षरसहस्राणि वसि खल्वित्यर्थः। वा वेति पाठे विसएवार्थः। द्वात्रिंशत्सहस्राधिकं चतुर्लक्षमक्षराणीत्यर्थः। द्विरुक्तिः समाप्तिज्ञापनार्था। एषवा सकृदेषवा अर्द्धर्चः एषवै पादः। एषवा अक्षरमित्यादि श्री: राम: ५

सर्वेषां ब्रह्मरूपत्वोक्तेः शारण्यके। अत्रापि सर्वं सम्यक् संख्यातं भग वता शौनकेन बह्वृच सिंहेन वेदितव्ये॥ ॥ षड्गुरुशिरीचिनुवाक्यानुक्रमणीविवृतिः समाप्ता॥ ॥ नमः षड्गुरवे तुभ्यं नमोस्मद्गुरवेपि च। विनायकस्त्रिशूलाना को गोविंदः सर्व एव च। व्यासश्चैव शिव योगी यस्य षट्गुरवे तेभ्यो नमः सदा। यः पंचवक्त्रे पृथुकस्य मनः समाधौ प्रातः समस्त दृजिनं च विधूय तस्य मुक्तिं ददौ परमकारुणिकं नमामि वं दममार्थ चिन्त्य वापन्त सिंहमूर्त्तिं लक्ष्मीशेति — मध्वनिचकार भक्तवत्सलः। महेश्वर प्रियात्मजः प्रख्यातमौनीनाम कः। नमस्त्रिशूलपाण्याय गृहप्रियाय स्वशोकते। उमाकुचाद्रिकुंकुमप्रलुभस्मशोभिने। योऽजातनराश्रोः प्रवकारदूरं पापसंसारस्यमथनिनाय। आश्चर्यं यत्न कुलकुरः स्वरूपया स्मा यादवराजसिंहः। सर्वानुक्रमणीवृत्तिः नाम्ना वेदार्थदीपिका। तदारंभाय पूर्वेषामुपदेशागमस्तथा। कथ्यते शक्तव कांता सत श्रद्दध्यतेखलु। वेदाश्चार उद्दिष्टाः षडंगानि तथैव च। उपांगानि च वेदत्रिधमीधातथैव च। ऋग्वेदोथ यजुर्वेदः सामवेदस्तथैव च। अथर्ववेदश्चांगानि पाणिदादिवद्विदुः। छंदः पादौ प्राब्दशास्त्रं च यज्ञे कल्पपाणिनी। ज्योतिषं चक्षुषी च। शिक्षा घ्राणं श्रोत्रमुक्तं निरुक्तं वेदस्यागान्याकुरेतानि षद्। मीमांसान्यायविद्या पुराणस्मृतिस्तथोपांग चतुष्टयं मतं। अंगोपांगैरायस्कृतः शुद्धबुद्धिः पठेद्वेदं दमितरोमैनपत्रेपेत। शब्दादीन्विषयानसेंद्रियस्य भुंक्ते स्त्रियः च विज्ञानामि। यद्वद्देवीसती:। यदि वेदमस्पि। यद्वाग्वदंती। देवीवाचं अंगोपांगश्रवणासक्तबुद्धिर्वेदज्ञः स्यात्तासोऽवेविस्यात्। मुख्यमत्स्यं गुणलोपे पिलोदः स्यात्तद्भावेपि हि भुंक्त एवा गुणलोपे च मुख्यस्येत्यग्निहोत्रसाबस्याभावेपि हवीषि निरुप्यंत इति न्यायविदः क

स॰ क्र॰ वी॰ यं च नत्रश्रवणात् तत्रूपं यस्तित्याजेत्मादिभिर्वेदविद्या ज्ञेयः। योऽमृतत्वः सर्वेनंदं स्वविद्वान्विदितान् योगेशास्यमानमगोः श्रवणाश्रुतेः। न तु युक्तमर्थरूपं
५ पललज्यो — नितं। श्विविदं तत्वतः पोषमास्ते पुपुषान्। इतस्तः पन्नयन्न ददर्शी। यत्रासागतेन तानेवद्धयचनं नत्वावद्धान्। विहितौ स्वस्त्युक्तभग
वतायेजैमिनिमुनिनाप्युक्तं प्रतिवाचने। मंत्रब्राह्मण्योराकुवेदशब्द सह पर्ययः उक्तं हि। मंत्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयमिति आपस्तंबेन। मंत्रब्राह्मणपा
मिल्याकुर्वीतिच बौधायनादिभिः। विनियोक्तव्यरूपोयः स मंत्र इति वक्ष्यते। विधिरुक्तनिकरशेषं ब्राह्मणं कथयंतिहि। उक्तं हि तत्त्वोदके षुमंत्रा
ख्याशेषब्राह्मणशब्द इति विनियोक्तव्यरूपश्च त्रिविधः संप्रदर्श्यते। ऋग्यजुः सामरूपेण मंत्रो देवचतुष्टये। अहे बुध्निय मंत्रं मे गोपायेत्या
द्यभिधीयते। सकृपादबद्धागीतिस्तु साम गाय्यं यजुर्मतं। उक्तं हि जैमिनिना। तेषामृगयत्रार्थवशेन पादव्यवस्था। गीतिषु सामाख्या शेषे यजुः
शब्द इति। अर्थशास्त्रमहिं तत्वार्थ इति छंदो विचितिशास्त्रमर्थः। तद्वशेन यत्र पादव्यवस्था सा ऋगिति। एकवाक्यार्थावच्छिन्नः पा
दशति। अग्निमीले पुरोहितं यज्ञस्य। अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यः। अग्ने यं विश्वतः परिभूरसि। बहुस्यविवर्धमानस्य ननुरक्तो मेभिस्त क्रये
श्च स्य शामान्येयेवमादिषु पाददूयवस्येकवाक्यार्थदर्शनात्। चतुर्ष्वपि हि देवेषु त्रिविधोपि नियुज्यते। वेदे स्वरूपस्य इत्यादो मंत्रैस्त्रैविध्यमुक्त
ते। सर्वे ब्रह्मेति सत्त्रेपिच तुर्भिरितिनिर्हयो। प्रस्तुतकोदितिवाचित्वो वाप्यते सत्र कारणे। न हि तेरितिस्वरूप मंत्रबाहुल्याद वेदस्यातेपन
रो। एकविंशत्यध्वर्युक्तं मृग्वेदमृषयो विदुः। सहस्रा सामवेदोय यजुरेकशताद्धकं। उवध्वाथर्वणोन्येतु प्राहुः पंचदशाद्धकं। शौनिपुष्याद्विकृ
द्वन्वर्गत्रणवविद्यया। सहचर्यो यजूंषि चैव बाष्कल्यो न विधायकं। अध्वादेवगतिं शास्त्वाइतिपर्यायवाचकौ। भरद्वाजकृतोजतम्मुनहोत्रो
महामुनिः। शौनहोत्रस्तस्य यज्ञे सर्वलोकस्य पश्यतः। इंद्रो जगाम प्रीत्यर्थं मखेयज्ञमपस्वये। इंद्रमेकाकिनं मत्वा जिघांसोमहासुराः।

श्रीः
रामः
५

परिवक्ष्यर्यज्ञवादं तदिंद्रोप्यन्वबुध्यत। इंद्रोपि यजमानस्यैव मास्थाय निर्गतः। यजमानं पुनर्दृष्ट्वा जग्मुस्ते महासुराः। शौनहोत्रमिंद्रं बुध्या
यजनीयं ददर्शसः। नाहमिंद्रः स एवाज्ञा नाहमिंद्रस्य नु वर्णयन्। मुक्तस्तैरसुरैरिंद्रः आहूये वमुवाचह। गृणन्मादयसेयस्मात्तस्मात्त्वं मे इंद्रस्यं
प्रियमित्येतनाम्ना त्वं भविष्यति। त्वं तु भूत्वा भृगुकुले पुनः काश्यौनको भव। एतत्सत्कृयुतं पश्यद्वितीयं मंडलं पुनः। सइंद्रचोदितात्पुन
र्गृत्समदो मुनिः। सज्ञनियतयुतं यो वै द्वितीयं मंडलं महत्। ददर्श यस्मै वाचस्ते सत्रे द्वादशवार्षिके। वेदव्यासप्रसादेन रोमहर्षणनंदनः। उग्रश्र
वा व्यासशिष्यः कर्मेमध्ये महर्षये। महाभारतमाख्यानं हरिवंशकथान्वितं। वेदव्यासेकविज्ञेयं महागुणगणान्वितं॥ हरिप्रियं श्रुतिस्मृ
त्वकं ममध्ये महर्द्धिमत्। आसीद्भूपतिर्यो वै नैमिषारण्यवासिनां। शतानीकाय राज्ञे यो जनमेजयसूनवे। उपानयद्धर्मतत्त्वसाक्षात्कार
कोहरेः। स शौनको मुनिर्गतो श्रयमानो महायशाः। द्वितीयं मंडलं दृष्ट्वा श्रुतभारतसंहितः। संसाराब्धिमहापोतविष्णुधर्मप्रवर्तकः।
एकविंशतिशाखास्य बह्वृचस्य महर्षिभिः। कल्पिनः कल्पितारोनूदृग्वेदस्वपाणः शाकलस्य संहितेका बाष्कलस्य तथापरा। ते संहिते समा
श्रित्य ब्राह्मणान्येकविंशतिः। ऐतरेयकमाश्रित्य तदेवान्यैः प्रपूरयन्। कल्पसत्रं चकाराद्यमहर्षिगुणपूजितः। शौनकस्य तु शिष्योभूद्
गवानाश्वलायनः। सतस्मा श्रुतसर्वज्ञः सत्रं कृत्वान्यवेदयत्। प्रबोधपरिश्रुत्यर्थं शौनकस्य प्रियोलिति। सहस्रखंडं स्वकृतं सूत्रं ब्राह्म
णसंमितं। शिष्याश्वलायनप्रीत्यै शौनकेन नाविपाटितं। उक्तं तन्न त्वकृतं सूत्रं अस्य वेदस्य चास्त्विति। शौनकीया दशग्रंथास्तदा ऋग्वेदगुप्तये।
आर्ष्यनुक्रमणी त्वाद्या छांदसी दैवती तथा। अनुवाकानुक्रमणी सूक्तानुक्रमणी तथा॥ ऋक्पादयोर्विधानेन बार्हद्दैवतमेव च। प्रातिशाख्यं
शौनकीयं स्मार्तं दशममुच्यते। सहस्रदशकं ज्ञात्वा तयासाकृतगोत्रजः। शौनकस्य प्रसादेन कर्मज्ञः समपद्यत। कात्यायनमुनिर्मनेत्रयो

स·वि· ६

दशाकमत्रतु। शौनकीयं च दशकं तच्छिष्यस्य त्रिकं तथा। द्वादशाध्यायकं सूत्रं चातुष्कं गृह्यमेव च। चतुर्थारण्यकं चेति ह्याश्वलायनसूत्रकं। सौत्रा
ष्यशौनकाचार्यैर्यो दशाकविन्मुनिः। वाजिनां सूत्रकृत्तेषामुपग्रंथस्य कारकः। स्मृतेश्च कर्त्ता श्लोकानां भ्राजमानां च कारकः। अथर्वणानि
र्ममेयः सम्यग्वेत्र्यात्मकारिकाः। महावार्त्तिककौकारः पाणिनीयमहार्णवे। यत्प्रणीतानि वाक्यानि भगवांस्तत दंजलिः। व्याख्यच्च तयनी
येत महाभाष्येन हर्षितः। योगाचार्यः स्वयं कर्त्ता योगशास्त्रनिदानयोः। एवं गुणगणैर्युक्तः कात्यायनमहामुनिः। तपोयोगान्निर्ममेयः स
र्वानुक्रमणीमिमां। स शिष्यशौनकाचार्यसर्वग्रंथार्थकत्तनात्। प्राकृत्य छ्नसिंहास्क सर्वानुक्रमणीमिमां। स पेरनुक्रमाद्वार्षीगहानु
क्रमणीद्वभा। छंदसः स्थादसीवादविस्पियुक्तमीतिव्राख्ययुक्। सदेवतावस लृहद्देवतार्थयुक्। सूक्तानां स्यान्नपनुक्रमणी वाकीमेनादि श्रीः
संख्यया। सा स्मृणिभानं शौनकीयं आश्वालायनसन्निभं। रोगघ्नोपनिषन्न्यायः खिलान्यखिलवर्णनात्। सूक्तादिपंचकान्येव स
र्वं तेपार्थवर्णनात्। सर्वानुक्रमणीशब्दीनब्रुवोंतार्विपश्चितः। तामेवग्रंथमहात्म्यमस्तुवतः प्सुचिस्मिताः। वेदार्थवेदशब्देन वेदाविभाषते हेजगदंब
मुनिः। नोड्डीयमानतनयं नोजानुस्पोंगंतुमर्हति। तेनवेदानुकारेण व्याख्यया दिक्प्रदर्शितिष्यति। सर्वानुक्रमणीसेषा कात्यायनकृतिः।
ध्यार्क्तव्याख्या। यतेभत्त्मा जन्मसाफल्यसिद्धये। विनायकत्रिश्लोकां गोविंदः स्यैएव च। व्यासश्चशिवयोगीचरणं चतेयम ६
प्रज्ञनात्। ऋग्वेदार्थामृतास्वादवस्त्वनिदर्शनात्। शातायने तेन वृत्तिर्नाम्नावेदार्थदीपिका। कात्यायनप्रसादेन वर्ण्यतां दादृति
क्षमी। यथाश्रुतं यथाज्ञानं यथाव्याप्ति यथामति। सर्वानुक्रमणी विस्तात्प्रसीदत्विति भक्तितः॥ ॥ शुभं भवतु॥ संवत
१८९१ वर्षे वर्त्तमानविरोधिसंवत्सरे फाल्गुनकृष्णपंचम्यां [illegible]मिदं पुस्तकं बालकृष्णेन लिखितं समाप्तिमगमत्॥ राम॥